

Netta Puro

LUKIOLAISTEN JATKO-OPINTOJEN MOTIIVIT JA OPINTO-OHJAUS JATKO- OPINTOSUUNNITTELUN TUKENA

Kasvatustieteiden ja kulttuurin tiedekunta
Kandidaatintutkielma
Elokuu 2022

TIIVISTELMÄ

Netta Puro: Lukiolaisten jatko-opintojen motiivit ja opinto-ohjaus jatko-opintosuunnittelun tukena
Kandidaatintutkielma
Tampereen yliopisto
Elinikäinen oppiminen ja kasvatustieteet
Elokuu 2022

Tämän tutkimuksen tarkoituksena oli selvittää, millaiset tekijät motivoivat lukiolaisia heidän jatko-opintosuunnitelmissaan ja millaisena he kokevat saamansa opinto-ohjauksen lukiossa. Lukiolaisilta vaaditaan vuoden 2020 opiskelijavalintauudistuksen myötä aikaisempaa suunnittelua tulevaisuuden jatkokoulutautumisen suhteen, ja sen myötä myös opinto-ohjauksen merkitys on korostunut. Teoreettisena viitekehysnä motivaation tarkastelussa toimi Decin ja Ryanin itsemääräämisteoria. Opinto-ohjausta tarkasteltiin puolestaan opetussuunnitelman ja hyvän ohjauksen kriteereiden näkökulmasta.

Tämä tutkimus toteutettiin laadullisesti. Tutkimusaineisto kerättiin sähköisellä lomakehaastattelulla yhdessä pirkanmaalaisessa lukiossa. Tutkimuksen kohteena olivat toisen vuosikurssin opiskelijat. Aineisto analysoitiin aineistolähtöisesti laadullisella sisällönanalyysillä. Aineiston analyysi jaettiin tutkimuskysymysten mukaan siten, että ensin analysoitiin lukiolaisten koulutusvalintojen motiiveja ja sen jälkeen tapoja, joilla opinto-ohjaus on auttanut lukiolaisia. Viimeksi analysoitiin puutteita, joita lukiolaiset olivat kokeneet opinto-ohjauksessa.

Tutkimuksen tuloksista kävi ilmi, että sisäiset motiivit, erityisesti oma mielenkiinto, omat arvot ja työn mielekkyys, ohjaavat ensisijaisesti lukiolaisten jatko-opintosuunnitelmia. Muita motiiveja, joita lukiolaiset kertoivat jatko-opintosuunnitelmilleen, olivat omat taipumukset tai kyvyt, ammatin työllisyystilanne, palkka, koulutuksen sijainti ja työn työympäristö. Näistä neljä viimeisintä luokiteltiin ulkoisiksi motiiveiksi.

Lukiolaisten kokemukset heidän lukiossa saamastaan opinto-ohjauksesta olivat positiivisia. Eniten apua lukiolaiset kokivat saaneensa siitä, että he olivat saaneet tietoa käytännöllisistä asioista ja erilaisista koulutusvaihtoehdoista. Opinto-ohjaus oli myös auttanut lukiolaisia löytämään omaa koulutussuuntaa ja omia vahvuuksia. Opinto-ohjauksesta annettiin vain vähän kritiikkiä, ja se liittyi siihen, että jotkut lukiolaiset kokivat, etteivät he olleet saaneet tarpeeksi tietoa tai tarpeeksi henkilökohtaista apua valintoihinsa.

Avainsanat: Lukio, opinto-ohjaus, opetussuunnitelma, koulutusvalinnat, sisäiset motiivit, ulkoiset motiivit

Tämän julkaisun alkuperäisyys on tarkastettu Turnitin OriginalityCheck -ohjelmalla.

SISÄLLYS

1	JOHDANTO	5
2	TEORIATAUSTA	7
2.1	Motivaatio.....	7
2.1.1	<i>Decin ja Ryanin itsemääräämisteoria</i>	7
2.1.2	<i>Ulkoisen motivaation sisäistyminen</i>	8
2.1.3	<i>Sosiaalisen ympäristön merkitys</i>	10
2.1.4	<i>Koulutukseen liittyvät tavoitteet</i>	11
2.2	Opinto-ohjaus.....	12
2.2.1	<i>Opinto-ohjaus opetussuunnitelmassa</i>	12
2.2.2	<i>Hyvän ohjauksen kriteerit</i>	13
2.2.3	<i>Aiempi tutkimus lukiolaisten kokemuksista opinto-ohjauksesta</i>	14
3	TUTKIMUKSEN TOTEUTUS JA TUTKIMUSKYSYMYKSET	15
3.1	Tutkimuskysymykset.....	15
3.2	Tutkimusmenetelmät.....	16
3.2.1	<i>Kvalitatiivinen tutkimus</i>	16
3.2.2	<i>Kohderyhmä ja tutkimusaineisto</i>	16
3.3	Eettiset kysymykset.....	18
3.4	Laadullinen sisällönanalyysi.....	19
4	TULOKSET	21
4.1	Lukiolaisten koulutus- ja ammatinvalintoja ohjaavat tekijät.....	21
4.1.1	<i>Sisäiset motiivit</i>	22
4.1.2	<i>Ulkoiset motiivit</i>	22
4.1.3	<i>Sisäisen motivaation hallitsevuus</i>	24
4.2	Opinto-ohjaus lukiolaisten jatkosuunnitelmien apuna.....	25
4.3	Lukion opinto-ohjauksen kehityskohteita.....	27
5	POHDINTAA JA ARVIOINTIA	29
5.1	Päätelmät.....	29
5.1.1	<i>Sisäiset motiivit hallitsevat lukiolaisten koulutusvalintoja</i>	29
5.1.2	<i>Lukion opinto-ohjaus on auttanut lukiolaisia monin eri tavoin</i>	31
5.1.3	<i>Opinto-ohjauksessa ei merkittäviä puutteita</i>	31
5.2	Tutkimuksen arviointia.....	32
	LÄHTEET	35
	LIITTEET	37
	Liite 1: Kyselylomake.....	37

TAULUKOT

TAULUKKO 1. KOULUTUSVALINTOJEN MOTIIVIT JA NIIDEN MÄÄRÄ AINEISTOSSA 23

KUVIOT

KUVIO 1. ULKOISEN MOTIVAATION SISÄISTYMINEN (VASALAMPI, 2017, S. 57) 9

1 JOHDANTO

Syksyllä 2021 tuli voimaan uusi laajennettu oppivelvollisuuslaki. Tämän seurauksena jokaisella perusopetuksen päättävällä on velvollisuus hakeutua toisen asteen tai nivelvaiheen koulutukseen, ja oppivelvollisuus on voimassa, kunnes opiskelija täyttää 18 vuotta. (Opetushallitus, 2022) Nuoren on siis tehtävä peruskoulun päättövaiheessa päätös hakemisesta joko ammatilliseen koulutukseen tai lukioon. Monet saattavat hakeutua lukioon saadakseen lisää aikaa tulevaisuuden ja jatko-opintojen pohtimiseen erityisesti nyt, kun paine toiselle asteelle hakemiseen on lisääntynyt. Lukiokoulutus ei itsessään valmista nuorta työelämään, joten niin nuoren itsensä kannalta kuin laajempaa yhteiskunnallisena tavoitteenakin on, että mahdollisimman pian lukion jälkeen nuori hakeutuu jatkokoulutukseen ja alkaa rakentaa omaa urapolkuaan. Siten lukion aikana nuoren tehtävänä olisi pohtia ja suunnitella omaa tulevaisuuttaan ja mahdollisia hakukohteitaan lukion suorittamisen jälkeiseen yhteishakuun.

Lukiossa valitaan pakollisten opiskeltavien oppiaineiden ja kurssien lisäksi vapaasti valittavia kursseja oman tahdon mukaan. Valitut opinnot ennakoivat sitä, mitä aineita opiskelija aikoo ylioppilaskirjoituksissa kirjoittaa, ja mitkä ovat eduksi tulevilla pääsykokeissa. Siispä lukiolaisen olisi jo hyvä varhaisessa vaiheessa tietää, mille alalle hän aikoo hakeutua, mitä ylioppilaskirjoitusten arvosanoja näissä alan opiskelijavalinnoissa painotetaan ja mitä kursseja hänen tulisi siten lukion aikana suorittaa. Lopulta aikaa ylimääräiselle pohtimiselle ei ole, sillä jotain valintoja on tehtävä lukion alusta saakka. Tämä kaikki korostuu erityisesti nyt, kun vuosina 2018-2020 toteutettu opiskelijavalintauudistus lisäsi todistusvalintaa korkeakoulujen sisäänotossa (Opetus- ja kulttuuriministeriö, 2022).

Opiskelijavalintauudistuksen seurantatutkimuksesta selvisi muun muassa se, että vastavalmistuneet saavat ja vastaanottavat aiempaa useammin opiskelupaikan. Lisäksi opiskelijat hakevat aiempaa useampiin koulutuspaikkoihin ja kauemmaksi omalta kotipaikkakunnaltaan. Kääntöpuolena uudistukselle havaittiin kuitenkin, että aikaisempaa suurempi osuus

opiskelupaikan vastaanottaneista hakee uutta opiskelupaikkaa seuraavana vuonna. (Karhunen ym., 2022)

Tässä tutkimuksessa on tarkoituksena selvittää, miten nuorten jatkokoulutusvalinnat kehkeytyvät lukion aikana ja mikä heitä motivoi omaa koulutuspolkua valittaessa, toisin sanoen miksi he ajattelevat hakeutua joillekin tietyille koulutusaloille tai jatkokoulutukseen ylipäätään. Tutkimuksen kohteena ovat lukion toisen vuoden opiskelijat, jotka ovat jo ehtineet tehdä valintoja opinnoissaan, mutta yhteishaku ei kuitenkaan ole vielä ajankohtainen eikä ”valmiita” suunnitelmia ole todennäköisesti vielä ehditty tekemään. Tavoitteena on myöskin selvittää toisen vuoden lukiolaisten ajatuksia siitä, millaiseksi he kokevat saamansa opinto-ohjauksen lukiossa ja miten se auttaa heitä jatko-opintosuunnitelmia pohdittaessa kahden ensimmäisen lukiovuoden aikana.

Tämä aihe on tärkeä kasvatustieteellisellä kentällä lukion opinto-ohjauksen kehittämisen ja nuorten koulutusvalintojen tukemisen kannalta. Motivoivien tekijöiden selvittäminen auttaa ymmärtämään, mihin asioihin opinto-ohjauksessa tulisi kiinnittää huomiota ja miten lukiolaisia voitaisiin auttaa löytämään oma koulutus- ja urapolku sitä kautta, mitkä asiat heille ovat tärkeitä. Kun opiskelijoilla on lukion päättyessä selvät suunnitelmat jatkoon, on myös koulutukseen ja sitä myötä työelämään siirtyminen jouhevampaa yhteiskunnallisten tavoitteiden mukaisesti. Lisäksi tutkimuksessa selviää, missä asioissa opinto-ohjauksesta on ollut apua ja mitä puutteita siinä mahdollisesti on. Kun tutkitaan lukiolaisten omia ajatuksia ja mielipiteitä, voidaan kehittää ohjausta ja päivittää sitä ajankohtaiseksi, sillä myös nuorten ajatusmaailma ja tavoitteet ovat voineet muuttua moninaisimmiksi. Myös korkeakoulut voisivat hyödyntää näitä tuloksia siinä, miten he markkinoivat ja kohdistavat koulutuksiaan lukiolaisille.

2 TEORIATAUSTA

Tässä luvussa käyn läpi tutkimuksen teoreettisen viitekehyksen. Motivaation tarkastelussa keskityn Decin ja Ryanin itsemääräämisteoriaan. Toista tutkimuksen osa-aluetta, lukion opinto-ohjausta, tarkastelen opetussuunnitelman ja Opetushallituksen määrittelemien hyvän ohjauksen kriteereiden valossa. Lisäksi esitelen aiemman Suomen lukiolaisten liiton tekemän tutkimuksen lukiolaisten kokemuksista opinto-ohjauksesta.

2.1 *Motivaatio*

2.1.1 Decin ja Ryanin itsemääräämisteoria

Decin ja Ryanin (2000) määritelmän mukaan motivaatio on hajanainen ilmiö, joka voidaan määritellä siten, että motivoitunut henkilö on inspiroitunut ja aktivoitunut kohti tavoitetta. Tätä vastoin henkilö, joka ei ole motivoitunut, ei tunne mitään sysäystä tehdä jotakin. Ihmiset eroavat toisistaan motivaatiotason eli motivaationsa määrän ja motivaationsa suuntauksen suhteen. Deci ja Ryan painottavat tässä itsemääräämisteoriassaan sitä, että motivaation lähde tai motiivin laatu ovat olennaisempia kuin motivaation määrä monen tehtävän kannalta (Vasalampi, 2017, s. 54). Motiivilla tarkoitetaan tässä yhteydessä konkreettista syytä tehdä jotakin. On kuitenkin huomioitavaa, että sekä motivaation määrä että laatu vaihtelevat myös yksilöillä suuresti tilanteesta ja elämäntilanteesta toiseen (Vasalampi, 2017, s. 61).

Itsemääräämisteoriassa eritellään motiivit laatunsa kannalta sisäiseen ja ulkoiseen motivaatioon. Sisäisellä motivaatiolla tarkoitetaan, että yksilön motivaatio syntyy siitä, että hän pitää toimintaa itsessään kiinnostavana, mielihyvää tuottavana ja omien arvojen mukaisena. Toimintaa ei siis ohjaa siitä saatava ulkoinen palkinto. Sisäisen motivaation on osoitettu edistävän

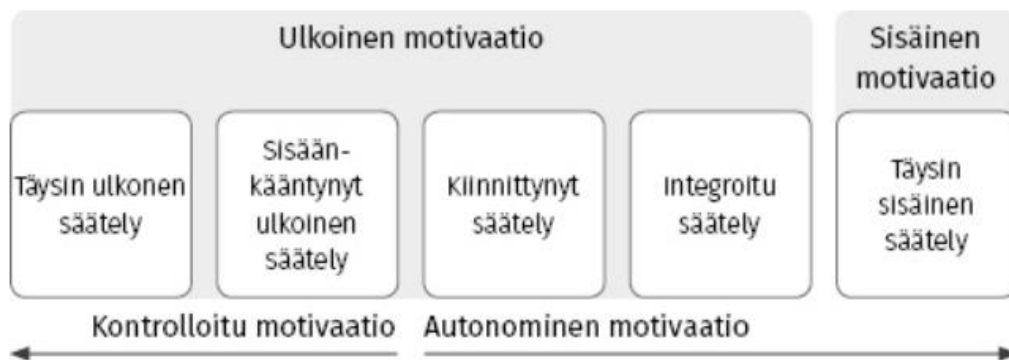
myönteisiä tunteita oppimista kohtaan ja johtavan luovuuteen, sinnikkyuteen sekä syvempään käsitteiden ymmärtämiseen. Ulkoisella motivaatiolla puolestaan tarkoitetaan sitä, kun motivaatio syntyy ulkoisen tai sosiaalisen paineen vaikutuksesta tai sitä ohjaa ulkoinen palkkio tai syyllisyyden ja ahdistuksen tunteiden välttäminen. Ulkoiset palkkiot ja paineet voivat myös heikentää sisäistä motivaatiota, vaikka sitä olisikin. Pelkästään ulkoinen motivoituneisuus johtaa helposti tavoitteesta luopumiseen vastoinkäymisiä kohdattaessa ja saattaa heikentää yksilön hyvinvointia (Vasalampi, 2017, s. 54-55). Tästä syystä se on useimmiten vähemmän toivottua.

2.1.2 Ulkoisen motivaation sisäistyminen

Vasalammen (2017, s. 56) mukaan yhteiskuntaan sosiaalistuminen asettaa monia oletusarvoisia, ulkoapäin tulevia tavoitteita, joista kouluttautuminen on yksi. Siispä voidaan myös tässä tapauksessa lukiolaisten motivaation jatkokoulutukseen hakeutumisesta ajatella syntyvän ulkoisista paineista. Decin ja Ryanin (2000) teorian mukaan kuitenkin, jotta yksilö kokisi toiminnassaan itseohjautuvuutta, hän pyrkii sisäistämään ulkoisia motiivejaan (Vasalampi, 2017, s. 56). Ulkoiset motiivit eroavat siten toisistaan sen perusteella, kuinka sisäistyneitä ne ovat. Seuraavaksi kuvaan näitä motivaation eri muotoja Decin ja Ryanin (2000) ulkoisen motivaation sisäistymisen mallin mukaan, mikä on nähtävillä kuviossa 1.

Mallissa jaetaan motivaation muodot kontrolloituun motivaatioon sekä autonomiseen motivaatioon. Kontrolloituun motivaatioon lukeutuvat täysin ulkoisesti säädellyt motiivit sekä sisäänkääntynyt ulkoinen säätely. Nämä ovat voimakkaimmat ulkoisen motivaation muodot. Mikäli yksilön toimintaa ohjaavat täysin ulkoisesti säädellyt motiivit, hän tekee jotain vain muiden ihmisten tai tilanteen asettamien vaatimuksien vuoksi, välttääkseen rangaistusta tai saadakseen palkkion. Tämä motivaatiotyyppi heikentää sisäistä motivaatiota. Sisäänkääntyneessä ulkoisessa säätelyssä yksilö puolestaan toimii kielteisten tunteiden välttämiseksi ja itsearvostuksen säilyttämiseksi, mikä usein myös heikentää yksilön hyvinvointia eikä johda pitkäkestoiseen suoritukseen. (Vasalampi, 2017, s. 57)

Ulkoinen motivaatio voi olla myös autonomista ja hyvin itseohjautunutta. Sen lisäksi, että autonominen motivaatio innostaa työskentelemään tavoitteiden saavuttamiseksi ja tukee niissä edistymissä, sillä on osoitettu olevan suora myönteinen yhteys hyvinvointiin. Autonomisen motivaation kategoriaan kuuluvat ulkoiset motiivit, joissa on kiinnittynyt tai integroitu säätely. Kiinnittyneessä säätelyssä yksilö näkee ympäristön tavoitteet tärkeinä, on ”kiinnittynyt” niihin, mutta hänen toimintaansa voi yhä ohjata halu saada arvostusta tai hyötyä sosiaalisessa ympäristössään. Lähimpänä täysin sisäisesti säädeltäviä motiiveja on integroitu säätely, jossa yksilö on sulauttanut toiminnan tai tavoitteen osaksi omia tavoitteitaan. Se johtaa vahvaan sitoutumiseen ja auttaa myös yksilöä työskentelemään tavoitteen eteen, vaikka se ei aina tuottaisi mielihyvää. Lopulta kun ulkoiseen vaatimukseen perustunut toiminta sulautuu osaksi yksilön omaa minäkuvaa, ulkoisesta motivaatiosta tulee täysin sisäistä. (Vasalampi, 2017, s. 57)

KUVIO 1. Ulkoisen motivaation sisäistyminen (Vasalampi, 2017, s. 57)

On huomioitavaa, että yksilön toiminnassa ja tavoitteissa voi esiintyä yhtä aikaa sekä kontrolloituja että autonomisia motiiveja ja se, millainen motivaatio on itse suorituksen kannalta paras, on yksilöllistä, vaikka sisäisen motivaatio onkin suotuisampaa. (Vasalampi, 2017, s. 58)

2.1.3 Sosiaalisen ympäristön merkitys

Voidaan myös pohtia, mitkä tekijät vaikuttavat yksilön motivaatiotyyppiin. Decin ja Ryanin itsemääräämisteoriassa nojataan sosiaalisen ympäristön vaikutukseen yksilön motivaatiossa ja itseohjautuvuudessa; sosiaalinen ympäristö, jossa yksilö elää, voi joko tukea tai ehkäistä yksilön kehitystä ja psykologista kasvua. Tämä tapahtuu kolmen perustarpeen: autonomian, pystyvyyden ja yhteenkuuluvuuden tunteen, tyydyttämisen kautta. Näitä psykologisia perustarpeita tukeva sosiaalinen ympäristö tukee myös yksilön sisäistä motivaatiota, hyvinvointia ja itseohjausta, kun taas tarpeiden huomiotta jättäminen lisää ulkoista motivaatiota tai motivoitumattomuutta. (Vasalampi, 2017, s. 59)

Voidakseen siis sisäistää ulkoisia motiiveja, yksilö tarvitsee sekä yhteenkuuluvuuden että pystyvyyden ja autonomian tunnetta, jossa yksilö kokee valinnanvapautta ilman ulkoista kontrollia, esimerkiksi vanhempien painostusta. Sisäiseen motivaatioon vaikuttaa lisäksi myönteisen palautteen saaminen, mitä vastoin jatkuva kielteinen palaute johtaa todennäköisesti motivoitumattomuuteen. (Vasalampi, 2017, s. 60)

Sen lisäksi, että ympäristö vaikuttaa yksilön motivaatioon, myös yksilöllä on omanlaisensa taipumus nähdä ympäristönsä ja arvioida kykyään säädellä toimintaansa ympäristössään. Decin ja Ryanin itsemääräämisteoriassa jaetaan ihmiset kolmeen eri orientaatiotyyppiin näiden taipumusten suhteen: autonomisesti orientoitunut, kontrolliorientoitunut ja rakentumaton orientaatio. (Vasalampi, 2017, s. 61)

Näistä autonomisesti orientoitunut henkilö on usein sisäisesti motivoitunut ja hän tulkitsee ympäristön omaa autonomiaansa ja omia ratkaisujaan tukevaksi. Kontrolliorientoitunut puolestaan kokee olevansa kontrolloitu ja pitää valinnanmahdollisuuksiaan vähäisinä ja hänen toimintaansa ohjaavat ulkoiset palkkiot tai negatiivisten tunteiden välttely. Kolmannessa eli rakentumattomassa orientaatioissa (impersonaalinen orientaatio) henkilö näkee ympäristön lähinnä esteenä tavoitteiden saavuttamiselle, mikä voi aiheuttaa motivoitumattomuutta ja masentuneisuutta tilanteesta. Jokaisella yksilöllä nähdään olevan taipumuksia kaikkiin edellä mainittuihin orientaatioihin, mutta hallitseva taipumus ohjaa yksilön toimintaa. (Vasalampi, 2017, s. 62)

2.1.4 Koulutukseen liittyvät tavoitteet

Opiskelijoilla on erilaisia tavoitteita koulutuksen ja tulevan työuransa suhteen. Readin (2017) mukaan yksilöiden väliset erot tavoitteissa selittyvät erilaisilla perintö- ja ympäristötekijöillä. Ympäristön vaikutus jaetaan kahteen päätekijään; jaettuun ympäristöön, johon kuuluvat saman perheen sisällä yhteisen kasvu-ympäristön vaikutukset ja yhteiset kokemukset, ja yksilöllisiin ympäristötekijöihin, joita ei voida selittää perimällä tai jaetulla ympäristöllä. Siihen kuuluvat esimerkiksi yksilön omat kokemukset. Aikuistuesssa henkilökohtaisissa tavoitteissa yksilöllisellä ympäristöllä on suuri vaikutus verrattuna jaettuun ympäristöön, sillä nuorilla on mahdollisuus asettaa omien taipumusten mukaisia tavoitteita, joita he voivat tavoitella geneettisistä tekijöistä ja kasvu-ympäristöstä riippumatta. Tavoitteiden suhteen perimä vaikuttaa samassa määrin kuin monissa muissa samankaltaisissa psykologisissa ominaisuuksissa. (Read, 2017, s. 19-24)

Tavoitteiden variaatiolla tarkoitetaan sitä, että ihmisten erilaisia kiinnostuksen kohteita hyödynnetään etsimällä sopivaa alaa ja kehittämällä yksilöllisiä elämänpolkuja. Toimivan ammatinvalinnan avulla varmistetaan, että yksilön ja yhteisön voimavarat käytetään tehokkaasti yhteiskunnallisesta näkökulmasta. Suomessa jo peruskoulussa varmistetaan, että kaikilla on samat mahdollisuudet kehittyä ja hakeutua taipumustaan vastaavaan ammattiin valmistavaan koulutukseen. Koulutusvalinnat tehdään aikuisiän kynnyksellä, kun yksilöiden välisissä eroissa geneeillä on suurempi merkitys kuin jaetulla ympäristöllä. Ihmisten on myös mahdollista hakeutua perittyjä taipumustaan vastaaville aloille, kun koulutuksen tarjontaa on riittävästi ja se on avointa kaikille. Geenien ja ympäristön vuorovaikutus voi kuitenkin vaikuttaa tavoitteiden valintaan. (Read, 2017, s. 25-27)

2.2 Opinto-ohjaus

2.2.1 Opinto-ohjaus opetussuunnitelmassa

Korkeakoulujen opiskelijavalintauudistus tuli voimaan keväällä 2020, mikä tarkoittaa sitä, että vähintään puolet aloituspaikoista jaetaan nykyisin todistuksen perusteella ja loput valintakokeen tai muun valintamenettelyn kautta. Tämän tarkoituksena on keventää ja lyhentää valintakokeisiin valmistautumista ja siihen käytettävää aikaa ja myös vähentää tarpeettomia välivuosia. (Suomen lukiolaisten liitto, 2021) Tätä seuraten myös opetussuunnitelma uudistui ja tuli voimaan syksyllä 2021. Näissä vuonna 2019 laadituissa lukion opetussuunnitelman perusteissa on määritelty kaksi opinto-ohjauksen pakollista opintojaksoa: ”OP1: Minä opiskelijana” ja ”OP2: Jatko-opinnot, työelämä ja tulevaisuus”, jotka ovat molemmat kahden opintopisteen laajuisia.

Koska ylioppilaskokeiden merkitys on kasvanut opiskelijavalintauudistuksen myötä, tulee siihen myös opinto-ohjauksessa kiinnittää aiempaa enemmän huomiota. Jo ensimmäisen opinto-ohjauksen kurssin tavoitteissa mainitaankin, että opiskelijan tulisi ymmärtää, miten hänen tekemänsä valinnat vaikuttavat mahdollisuuksiin hakeutua jatko-opintoihin (Opetushallitus, 2019). Ajatellakseen mahdollisuuksiaan päästä korkeakouluun sisään, opiskelijan tulisi siis osata suunnitella opintojaan jo varhaisessa sen mukaan, mihin koulutuslalle hän olisi oikeissa hakea, jotta hän voisi keskittyä tämän alan valinnoissa painotettaviin oppiaineisiin. Tämä lisää painetta kehittämään itsetuntemusta ja tehdä omia urasuunnitelmia jo aikaisemmassa ikävaiheessa. Lisäksi paine ylioppilaskokeissa on suurempi verrattaen edelliseen tilanteeseen, jossa korkeakoulujen opiskelijavalinnoissa keskityttiin enemmän itse valintakokeisiin.

Tämän kehityskulun myötä voidaan ajatella myös opinto-ohjauksen merkityksen kasvaneen. Lukion opinto-ohjaukselle on tässä opetussuunnitelmassa määritelty useita tehtäviä ja tavoitteita. Merkittävimpänä tehtävänä on oleellisesti tarjota opiskelijalle valmiuksia suunnitella tulevaisuuttaan ja tehdä koulutukseen ja työuraan liittyviä päätöksiä. Sen tulee antaa kattavasti tietoa erilaisista mahdollisuuksista ja antaa ohjeistusta käytännössä esimerkiksi kouluun hakemiseen, tiedonhankintaan ja

ohjauspalveluihin hakeutumiseen sekä työelämään liittyen. Yhteiskunnallisesta näkökulmasta tavoitteena on estää syrjäytymistä ja purkaa segregoituneita valintoja. Segregaatiolla tarkoitetaan tässä tapauksessa eriytymistä sukupuolen mukaan. Opinto-ohjauksen tulisi lisäksi olla yhdenvertaista ja rohkaisevaa sekä hyvinvointiosaamista kehittävää ja sen tulisi auttaa opiskelijaa löytämään omat vahvuutensa ja toimivat oppimisen tapansa. (Opetushallitus, 2019, s. 352)

2.2.2 Hyvän ohjauksen kriteerit

Hyvän ohjauksen kriteerit ovat suosituksia, jotka Opetushallitus on laatinut ohjauksen laadun kehittämistä ja varmistamista varten perusopetuksessa, lukiossa ja ammatillisessa koulutuksessa. Ne ovat osa paikallista opetuksen järjestäjän laatu- ja arviointijärjestelmää, joiden mukaan ohjaustoimintaa arvioidaan säännöllisesti ja suunnitelmallisesti. Koulutuksen järjestäjä voi itse päättää näiden kriteereiden käytöstä ja soveltamisesta. Näissä kriteereissä on määritelty teemat, joita kehittämällä ohjauksen laatua voidaan parantaa. Koko henkilöstö tuntee ne ja toimii niiden mukaisesti. Teemoja on 12 ja ne toteutuvat seuraavaksi esiteltujen kriteereiden kautta. (Opetushallitus, 2014)

Ensinnäkin lukiokoulutuksessa tulisi olla riittävää ja monipuolista ohjausta koko opintojen ajan, ja sen tulisi tukea opiskelijoiden aktiivisuutta, osallisuutta ja vastuullisuutta ja kasvattaa sitä myötä opiskelijoita yhteiskunnan ja työelämän jäsenyyteen. Ohjaus on tavoitteellisesti johdettua yhteistä työtä opetussuunnitelman ja ohjaussuunnitelman mukaan. Opinto-ohjaajien tulee olla lain mukaisesti kelpoisia ja heidän tietonsa ja taitonsa tulee olla ajan tasalla ja näitä tietoja tulee myös päivittää jatkuvasti. Opinto-ohjaus on lisäksi tasa-arvoa ja yhdenvertaisuutta edistävää ja sen tulisi taata tasa-arvoiset mahdollisuudet kaikille jatkokoulutukseen ja työelämään. (Opetushallitus, 2014)

Lukiokoulutuksessa toteutetaan nivelvaiheyhteistyötä, joka tarkoittaa esimerkiksi sitä, että opiskelijoille järjestetään mahdollisuuksia tutustua erilaisiin jatko-opiskelupaikkoihin ja varmistetaan opiskelijoiden taidot hankkia tietoa jatko-opinnoista. Ohjauksella lisäksi tuetaan opiskelijan omia koulutukseen ja uravalintoihin liittyviä päätöksiä ja suunnitelmia ja opiskelijoita tiedotetaan erilaisista ohjauspalveluista. Työ- ja elinkeinoelämään sekä yrittäjyyteen

tutustutaan jo opiskeluaikana, mikä kehittää opiskelijoiden työnhakuvalmiuksia ja työelämätaitoja. Viimeisenä ohjauksen tehostamiseksi tehdään monenlaista moniammatillista ja vuorovaikutteista yhteistyötä, esimerkiksi kodin, korkeakoulujen sekä muiden toisen asteen oppilaitosten kanssa. (Opetushallitus, 2014)

2.2.3 Aiempi tutkimus lukiolaisten kokemuksista opinto-ohjauksesta

Suomen lukiolaisten liitto teki vuonna 2017 selvityksen ”Rakas, kamala opo” lukiolaisten kokemuksista liittyen opinto-ohjaukseen. Sen perusteella opinto-ohjauksen tulisi olla työelämälähtöisempää, eikä keskittyä niin paljon pelkästään opiskeluun. Opinto-ohjauksessa ei selvityksen mukaan myöskään ole käsitelty tarpeeksi tasapuolisesti erilaisia jatko-opiskelumahdollisuuksia, sillä se on keskittynyt vain haluttuihin opiskelualoihin tai oman maakunnan tarjoamiin koulutuksiin. Sen sijaan opiskelijat, jotka tiesivät jo entuudestaan, mitä aikovat tehdä lukion jälkeen, kokivat opinto-ohjauksen melko hyödyttömänä. Selvityksessä tuli ilmi myös, että opintopolun käyttäminen on staattista lukion ensimmäisen ja toisen vuoden ajan, jolloin lähes puolet ei ole käyttänyt sitä lainkaan. (Suomen lukiolaisten liitto, 2017, s. 80-82)

3 TUTKIMUKSEN TOTEUTUS JA TUTKIMUSKYSYMYKSET

Tässä luvussa kerron tutkimuksen toteutuksesta. Esittelen tämän tutkimuksen tutkimuskysymykset sekä tutkimusmenetelmän, kvalitatiivisen tutkimuksen, ja tutkimuksen aineistonkeruun menetelmän sekä kohderyhmän. Käsittelen myös aineiston kannalta tutkimuksen eettisiä kysymyksiä sekä aineiston analyysitapaa, laadullista sisällönanalyysiä.

3.1 *Tutkimuskysymykset*

Tämän tutkimuksen tarkoituksena on selvittää, millaisia perusteita toisen vuoden lukiolaiset antavat mahdollisille jatko-opintosuunnitelmilleen ja millaisia kokemuksia heillä on heidän lukiossaan saamasta opinto-ohjauksesta. Tavoitteena on ymmärtää, miten nuorten mahdolliset koulutuspolut kehkeytyvät sekä saada selville opinto-ohjauksen vahvuuksia ja kehityskohteita lukiolaisten näkökulmasta. Tutkimusongelmaksi muodostui: "Mitkä tekijät vaikuttavat toisen vuoden lukiolaisten jatko-opintosuunnitelmiin ja millaiseksi he kokevat saaneensa opinto-ohjauksen lukiossa?" Tästä voidaan johtaa tarkemmat tutkimuskysymykset:

1. Mitkä tekijät ohjaavat lukiolaisia koulutusvalinnoissa?
2. Miten lukion opinto-ohjaus on auttanut lukiolaisia jatkosuunnitelmien jäsentämisessä?
3. Mitä mahdollisia puutteita lukion opinto-ohjauksessa lukiolaisilla on?

3.2 Tutkimusmenetelmät

3.2.1 Kvalitatiivinen tutkimus

Tämä tutkimus toteutetaan laadullisin menetelmin. Tutkimusmenetelmä valitaan tutkimuskysymysten ja siihen soveltuvan aineistonkeruumenetelmän perusteella. Koska tässä tutkimuksessa tarkoituksena on selittää ja ymmärtää ilmiöitä tekstin muodossa, sopii tähän tutkimukseen laadullinen lähestymistapa. Laadullisen tutkimuksen tarkoituksena on selvittää ilmiöiden prosessiluonne ja tuoda tutkittavien oma näkökulma esiin. (Eskola & Suoranta, 1998)

Laadullisessa tutkimuksessa aineistonkeruu toteutetaan myöskin laadullisesti, ja menetelmänä tässä tutkimuksessa toimii haastattelulomake. Otanta tutkimuksessa on harkinnanvarainen, jotta tutkimuksen aineisto olisi sopivan kokoinen aineiston hallinnan, mutta myös kattavuuden kannalta, ja sitä olisi mahdollista analysoida laadullisesti. Aineiston tieteellisyyden kriteerinä laadullisessa tutkimuksessa onkin määrän sijaan sen laatu. Tutkimuksen tuloksille ei aseteta hypoteeseja ennakkoon, vaan tarkoituksena on pikemminkin keksiä niitä ja löytää uusia näkökulmia omista tiedostetuista ennakko-oletuksista huolimatta. (Eskola & Suoranta, 1998)

3.2.2 Kohderyhmä ja tutkimusaineisto

Tämän tutkimuksen kohderyhmänä ovat lukion toisen vuosikurssin opiskelijat. Toisen vuosikurssin opiskelijat valikoituivat kohderyhmäksi kolmannen vuosikurssin opiskelijoiden sijaan käytännöllisistä syistä, koska lukion päättävät opiskelijat ovat tutkimuksen tekemisen aikana keväällä lukulomalla, joten heitä olisi vaikea tavoittaa. Toisen vuosikurssin opiskelijat ovat kuitenkin tutkimusongelman kannalta parempi vaihtoehto kuin vasta lukion aloittaneet opiskelijat, sillä heillä on enemmän kokemusta lukion opinto-ohjauksesta ja heillä on mahdollisesti jo jäsentyneempiä suunnitelmia lukion jälkeiselle ajalle.

Tämän tutkimuksen aineistohankinta on toteutettu yhteistyössä toisen kandidaatintutkielmaa tekevän opiskelijan kanssa. Olimme yhteyttä useaan pirkanmaalaiseen lukioon ja päädyimme valitsemaan lukion, josta saimme

nopeimmin suostumuksen tutkimukseen osallistumisesta. Lukion nimeä tai paikkakuntaa ei mainita tässä tutkimuksessa eettisistä syistä (ks. kohta 3.3 eettiset kysymykset). Toteutimme aineistonhankinnan tässä yhdessä lukiossa toisen vuosikurssin opiskelijoilla. Suostumus tutkimuksen tekemiseen on saatu lukion rehtorilta, ja tutkimuslupa on hankittu opetuspäälliköltä. Tutkimuslupahakemukseen liitettiin tutkimussuunnitelma, aineistohallintasuunnitelma sekä tietosuojailmoitus.

Aineistonkeruumenetelmänä tutkimuksessa on puolistrukturoitu lomakehaastattelu, jolla tarkoitetaan sitä, että haastattelussa kysymykset ovat kaikille samat ja niiden järjestys on sama, mutta valmiita vastausvaihtoehtoja ei ole (Eskola & Suoranta, 1998). Näimme tämän olevan paras ratkaisu tähän tutkimukseen, sillä halusimme kuulla suoraan lukiolaisilta heidän ajatuksistaan, ja tutkimuskysymyksistä sai muodostettua johdonmukaisesti neljä haastattelukysymystä.

Päätimme toteuttaa haastattelun sähköisenä lomakehaastatteluna, sillä se on yksinkertaisempi ja tehokkaampi tapa saada aineisto kerättyä lukiolaisilta, ja uskoimme saavamme sillä myös kattavamman ja satunnaisen otannan näistä lukiolaisista verraten siihen, jos heistä olisi valittu joitain henkilöitä haastatteluun. Lomakehaastattelu myös toimii tutkimuksessa silloin, kun tutkimusongelma ei ole kovin laaja (Vilkka, 2021). Linkki sähköiseen lomakehaastatteluun jaettiin lukion oppitunnilla, joten se on myös aikataulullisesti tehokkaampaa sekä lukiolle että meille tutkimuksen tekemisen kannalta.

Lomakehaastattelu tehtiin käyttäen vastaajan anonymiteetin säilyttävää Google Forms -lomaketta. Lomake löytyy tämän tutkimuksen liitteestä 1, ja se sisältää seuraavat kysymykset, joilla pyritään saamaan vastaus tutkimuskysymyksiin:

1. Kuvaile, millaisia jatko-opintosuunnitelmia sinulla on lukion jälkeiselle ajalle.
2. Kuvaile, millaiset asiat vaikuttavat omaan koulutus-/ammatinvalintaasi? Jos olet jo valinnut tulevan koulutusalasasi, niin miksi haet juuri siihen?
3. Millaista apua jatko-opintojen suunnitteluun olet saanut lukion opinto-ohjauksesta?
4. Millaisia asioita mielestäsi opinto-ohjauksessa on pidetty tärkeinä? Millaisia asioita opinto-ohjauksessa tulisi mielestäsi parantaa?

Ensimmäisellä lomakkeen kysymyksellä taustoitetaan kohderyhmän tilannetta; kuinka kattavasti heillä on jatko-opintosuunnitelmia ja kuinka tarkkaan he ovat miettineet niitä. Tämä auttaa arvioimaan sitä, kuinka he osaavat perustella valintojaan. Toisella lomakkeen kysymyksellä haetaankin vastausta ensimmäiseen tutkimuskysymykseen lukiolaisten koulutusvalintoja ohjaavista tekijöistä. Kolmas lomakkeen kysymys vastaa toiseen tutkimuskysymykseen henkilökohtaisella tasolla; miten lukion opinto-ohjaus on auttanut lukiolaisia. Kolmannessa ja neljännessä lomakkeen kysymyksessä pyritään myös saamaan esille kritiikkiä lukion opinto-ohjauksesta, mikä puolestaan vastaa viimeiseen tutkimuskysymykseen lukion opinto-ohjauksen puutteista.

Vastauksia haastattelulomakkeeseen saatiin yhteensä 24. Näistä 23 oli hyväksynyt vastaustensa käyttämisen kandidaatintutkielmassa, joten yksi vastauslomake jätetään pois analysoitavasta aineistosta. Vastaukset olivat lyhyitä; kysymyksiin vastattiin 1–2 virkkeellä.

3.3 Eettiset kysymykset

Tutkittavat tässä tutkimuksessa ovat mahdollisesti alaikäisiä, mutta he ovat kuitenkin 15 vuotta täyttäneitä, joten heidän oma suostumuksensa riittää tutkimukseen osallistumiseen. Heidän huoltajiaan on kuitenkin informoitava tutkimuksesta, mikä toteutettiin tässä tapauksessa rehtorin välittämällä Wilma-viestillä. (Tutkimuseettinen neuvottelukunta, 2021)

Tähän tutkimukseen osallistuminen oli vapaaehtoista kohderyhmälle, vaikka aineisto onkin kerätty lukion oppitunnin aikana. Haastattelulomakkeessa ei kerätty lainkaan henkilöistä tunnistettavia henkilötietoja tai taustatietoja, ja tutkittavia informoitiin haastattelulomakkeen alussa saatekirjeellä kertomalla, miten heidän vastauksiensa käsitellään ja mistä tutkimuksessa on kyse. Lomakkeessa on myöskin kohta, jossa vastaajat ovat valinneet suostuvansa vastauksiensa käyttämiseen tässä tutkimuksessa, ja tietosuojailmoitus on vastaajan nähtävillä. Käyttöoikeudet saatuun tutkimusaineistoon on ainoastaan tutkimusten tekijöillä, ja se on suojattuna Google Forms -palvelussa käyttäjätunnuksella ja salasanalla. Aineisto säilyy kyseisessä palvelussa näiden

tutkimusten tekemisen ajan ja se tuhotaan heti tutkimusten valmistuttua. Saatua aineistoa ei käytetä muissa tutkimuksissa kuin näissä kahdessa mainitussa kandidaatintutkielmassa.

Tässä tutkimuksessa keskitytään oppilaiden omiin kokemuksiin opinto-ohjauksesta yleisellä tasolla, eikä tarkoituksena ole arvostella kenenkään yksittäisen opinto-ohjaajan toimintaa. Aineistonkeruussa piilee kuitenkin riski, joka liittyy siihen, että tutkittavien vastauksissa voi ilmetä negatiivista palautetta lukion opinto-ohjauksesta, jolloin tämä voitaisiin kohdistaa henkilökohtaisesti opinto-ohjaajaan ja hänen toimintaansa. Tutkimuksessa noudatetaan ihmisarvon kunnioittamisen periaatetta, jonka mukaan olisi väärin aiheuttaa vahinkoa tai loukata tutkittavaa (Eskola & Suoranta, 1998). Tämän asian turvaamiseksi ja lukion opinto-ohjaajan anonymiteetin säilyttämiseksi tutkimuksen kohteena olevaa lukiota tai kaupunkia ei missään vaiheessa mainita nimeltä.

3.4 Laadullinen sisällönanalyysi

Tämän tutkimuksen aineisto analysoidaan laadullisella sisällönanalyysillä. Laadullisen sisällönanalyysin tavoitteena on tiivistää aineistoa ja tuoda esille ymmärrystä ja tulkintaa tutkimuskysymyksiin ja liittää ne laajempaan ilmiön kontekstiin. Laadullinen sisällönanalyysi sopii tekstimuotoisen aineiston tarkasteluun ja sillä tuotetaan sanallista kuvausta tekstin sisällöstä. Tällaisessa lähestymistavassa aineisto pirstotaan ensin pienempiin osiin, käsitteellistetään ja lopuksi se järjestetään uudelleen uudelleenlaiseksi kokonaisuudeksi. Tässä analyysissä ei olla kiinnostuneita yksittäisten ihmisten vastauksista, vaan aineistoa käsitellään kokonaisuutena. (Saaranen-Kauppinen & Puusniekka, 2006)

Sisällönanalyysi tehdään tässä tapauksessa aineistolähtöisesti, mikä tarkoittaa sitä, että teoriaa rakennetaan aineistosta käsin ja analyysi perustuu aineistoon. Päättely on induktiivista eli yksittäisistä havainnoista edetään yleisempiin väitteisiin. Haastattelulomakkeen kysymyksiä ei ole tehty vankasti teorian pohjalta eikä tarkoituksena ole teorian testaaminen, vaan teoriaa käytetään aineistosta tehtyjen tulkintojen apuna (Eskola & Suoranta, 1998).

Aineiston analysoinnissa on lähdetty liikkeelle teemoittelusta, jolla tarkoitetaan sitä, että aineistosta etsitään tutkimusongelman kannalta oleelliset teemat. Teemoittelu on osa sisällönanalyysiä. (Juhila, 2022) Teemojen löytämiseksi aineistoa helpottaa koodaus, jolla tarkoitetaan aineistoon tehtyjä jäsenteleviä merkintöjä ja luokitteluja (Saaranen-Kauppinen & Puusniekka, 2006). Tässä tapauksessa koodaus on tehty etsimällä haastattelulomakkeiden vastauksista kohtia, joissa puhutaan samankaltaisista asioista, kuten esimerkiksi mielenkiinnosta alaa kohtaan. Koodauksen avulla löysin tutkimuskysymysten kannalta olennaiset teemat. Teemoittelun avulla muodostin kunkin tutkimuskysymyksen kohdalla taulukon, johon kokosin eri teemoihin liittyvät koodaukset.

Aineistoa on lisäksi kvantifioitu sillä periaatteella, että eri teemoihin liittyvät koodaukset aineistosta on laskettu aineiston systematisoimiseksi ja helpottamaan aineiston hahmottamista. Näin sain myös selville se, mitkä teemat aineistossa painottuvat eniten, eli mitkä ovat olennaisimmat tulokset vastauksena tutkimuskysymyksiin. Kvalitatiivisessa tutkimuksessa on rajallinen aineisto, joten kvantifioinnin tarkoituksena ei ole kuitenkaan tuoda esiin määrälliseen tutkimukseen liittyviä vaatimuksia yleistämisestä ja tilastollisten lukujen laskemisesta (Saaranen-Kauppinen & Puusniekka, 2006). Siksi lukuja ei ole tarkemmin eritelty tässä tutkimuksessa, vaikka ne tulevatkin ilmi aineiston analyysissä tietyiltä osin.

Muodostamani taulukot toimivat analyysini pohjana, eli tein tulkintoja taulukoiden havaintojen perusteella. Aineistolähtöinen analyysi jatkuu tästä tarkastelemalla tulkintaa teoreettisen viitekehyksen avustuksella (Vilka, 2021).

4 TULOKSET

Tässä luvussa esittelen aineistosta saatuja tuloksia. Käsittelen tuloksia tutkimuskysymys kerrallaan ja olen ottanut tulosten havainnollistamiseksi aineistoa kuvaavia esimerkkivastauksia. Jokaisen alaluvun lopussa peilaan tuloksia aiemmin läpikäytyyn teoreettiseen viitekehykseen.

4.1 Lukiolaisten koulutus- ja ammatinvalintoja ohjaavat tekijät

Ensimmäisenä tutkimuskysymyksenäni oli: ”Mitkä tekijät ohjaavat lukiolaisia koulutusvalinnoissa?”

Taustoituksena tähän kysymykseen haastattelulomakkeessa kysyttiin lukiolaisten jatko-opintosuunnitelmista. 23 vastaajasta suurimmalla osalla, kahdellatoista toisen vuoden lukiolaisella, oli tiedossa jo jokin koulutusala, mille he aikovat hakeutua lukion jälkeen. Vastaajista seitsemän tiesi hakeutuvansa joko ammattikorkeakouluun tai yliopistoon, mutta tarkempaa suuntaa ei ollut vielä päätetty tai tiedetty. Loput vastaajista, neljä lukiolaista, ei vielä tiennyt, mitä aikoo tehdä lukion päätyttyä. Tämä on oleellinen tieto siltä kannalta, että tiedetään, miten perusteltuja ja pohdittuja vastauksia toisen vuoden lukiolaiset ovat voineet antaa jatkosuunnitelmiansa motiiveista. Koska yli puolella vastaajista oli alustavat suunnitelmat lukion jälkeiseen koulutukseen, oli heillä antaa jo todennäköisesti tarkempia syitä suunnitelmilleen.

Tutkimuksessa haluttiin siis selvittää, mitä motiiveja toisen vuoden lukiolaiset kertoivat näihin heidän mahdollisesti tekemiinsä jatko-opintosuunnitelmiin. Luokittelin vastaukset sisäisiin motiiveihin, joiden voidaan ajatella perustuvan vastaajan sisäisiin, psyykkisiin, tekijöihin ja ulkoisiin motiiveihin, jotka ovat pikemminkin käytännöllisiä syitä, jotka ovat saaneet vastaajan hakeutumaan tiettyyn jatkokoulutukseen. Loin tämän luokittelun pohjalta taulukon (1), joka havainnollistaa esille tulleita motiiveja. Taulukossa (1)

on nähtävissä myös järjestyksessä eri teemojen esiintyvyys aineistossa, mikä kertoo motiivien yleisyydestä saadussa aineistossa.

4.1.1 Sisäiset motiivit

Sisäisiin motiiveihin olen luokitellut mielenkiinnon, harrastuneisuuden, työn mielekkyyden, arvopohjaiset valinnat sekä taipumukset ja kyvyt. Saaduissa vastauksissa painottui ylivoimaisesti merkittävimpänä motivaation lähteenä tiettyyn koulutukseen hakeutumiseen - sekä sisäiset että ulkoiset motiivit huomioiden - olevan oma mielenkiinto alaa kohtaan. 23 vastaajasta valtaosa, 14 henkilöä, viittasi kiinnostuksen alaa kohtaan olevan syy koulutukseen hakeutumiseen. Mielenkiinto alaa kohtaan oli saattanut herätä omien harrastusten tai kokemusten kautta, mutta tarkemmin sitä ei aineistossa eritelty. Alan kiinnostavuuden lisäksi merkittävä motivoiva tekijä oli työn mielekkyys tai ajatus siitä, että työ olisi mukavaa ja palkitsevaa. Taustalla näkyi myös vastaajien arvoihin, taipumuksiin tai kykyihin pohjautuvia valintoja.

”Kokemukset ja mielenkiinto, nähdyt televisio-ohjelmat tms. Olen nähnyt paljon poliisi aiheisia asioita ja itsekin ollut tekemisisää ja se vaikuttaa minulle sopivalta. Haluan tehdä osani tämän yhteiskunnan eteen.” (V8)

”Haluan työn jota on hauska tehdä, sillä en halua kärsiä ammatissa jota inhoan loppuelämäni” (V11)

”Haluan kyseiseen kouluun, koska minua kiinnostaa yhteiskunnalliset asiat ja olen niissä hyvä.” (V17)

4.1.2 Ulkoiset motiivit

Sisäisten motiivien lisäksi aineistossa oli havaittavissa vain muutama teema, joka oli luokiteltavissa ulkoiseksi motiiviksi lukiolaisten koulutusvalinnoissa. Näitä olivat hyvä työllisyystilanne ja työmahdollisuudet, työn palkkataso ja työn

työympäristö sekä koulutuksen sijainti. Huomattavaa on, että vastauksissa, joissa ilmenivät ulkoiset motiivit, oli lisäksi mainittuna jokin sisäinen motiivi, yhtä poikkeusta lukuun ottamatta. Siinä raha oli mainittu ainoaksi motiiviksi.

”Omaan ammattivalintaan vaikuttaa omat mielenkiinnon kohteet ja ammatin palkka. Minua kiinnostaa ensihoitajakoulu siksi, että se on mielestäni hienoa ja mielenkiintoista työtä, ja saa auttaa ihmisiä.” (V22)

”Koulutus/ammattivalintaan vaikuttaa pääosin omat kiinnostuksen kohteet ja aineet, joista pidän ja joita olen opiskellut lukiossa. Ammattivalintaan vaikuttaa myös alan työllistymistilanne ja sen tulevaisuus.” (V23)

”Olin kirjastossa tetissä ja se oli mukavaa + kirjastot on mukavia ja hiljaisia.” (V13)

TAULUKKO 1. Koulutusvalintojen motiivit ja niiden määrä aineistossa

Koulutusvalinnan motiivi	
Sisäinen	Mielenkiinto/harrastuneisuus (n=14)
	Työn mielekkyys/arvot (n=7)
	Omat taipumukset/kyvyt (n=2)
Ulkoinen	Työllisyystilanne (n=2)
	Työn palkka (n=2)
	Koulutuksen sijainti (n=2)
	Työympäristö (n=1)

4.1.3 Sisäisen motivaation hallitsevuus

Saadun aineiston perusteella lukiolaisilla on sekä sisäisiä että ulkoisia motivaatiotekijöitä, jotka ohjaavat heidän koulutusvalintojaan. Näiden lukiolaisten koulutusvalinnoissa painottuvat kuitenkin selkeästi sisäiset motiivit. Heidän motivaationsa määrästä ei ole tietoa, mutta laadultaan motivaatio näyttää olevan valtaosalla sisäistä, mikä on Decin ja Ryanin itsemääräämisteorian mukaan suotavaa sen myönteisten vaikutusten vuoksi oppimisen ja sinnikkyuden kannalta (Vasalampi 2017, s. 54).

Aineistosta löytyi myös kuitenkin motiiveja, jotka ovat syntyneet ulkoisista tekijöistä. Niiden puolestaan katsotaan olevan epäsuotuisampia tavoitteen saavuttamisen kannalta ja ne voivat heikentää sisäistä motivaatiota, vaikka sitäkin yksilöltä löytyisi. (Vasalampi, 2017, s. 54) Itsemääräämisteorian mukaan sisäisesti motivoituneet lukiolaiset voisivat siten olla sitoutuneempia työskentelemään jatkokoulutukseen pääsemisen vuoksi kuin pelkästään ulkoisten motivaatiotekijöiden ohjaamat lukiolaiset. Koska tässä aineistossa ulkoisten motivaatiotekijöiden yhteydessä oli lähes kaikissa tapauksissa mainittuna jokin sisäinen motivaatiotekijä, ei tällaista riskiä kuitenkaan välttämättä synny.

Tässä kontekstissa on huomioitavaa, että itse koulutukseen hakeutuminen voi juontaa juurensa ulkoisista, yhteiskunnallisista paineista, vaikka motivaatio olisikin sisäistettyä. Ulkoisista motivaatiotekijöistä voidaan katsoa täysin ulkoisesti säädellyksi vain vastaus, jossa pelkästään raha mainittiin koulutukseen hakeutumisen motivaattoriksi. Tämä on esimerkki kontrolloidusta motivaatiosta. (Vasalampi, 2017, s.58)

Muuten voi olla, että tässä kontekstissa sisäisiksi luokittamani motiivit, kuten arvoihin liitetty ”haluan tehdä osani tämän yhteiskunnan eteen” (V8) ovatkin itse asiassa nekin ulkoisen, mutta autonomisen motivaation muotoja, sillä niitäkin voi ohjata halu saada sosiaalista arvostusta tai hyötyä (kiinnittynyt säätely). Lukiolainen on myös voinut sulauttaa ulkoisen tavoitteen osaksi omia tavoitteitaan itseohjautuvuutensa lisäämiseksi (integroitu säätely), mikä saa motivaatiotekijän näyttäytymään sisäiseltä esimerkiksi lukiolaisen ”oman mielenkiinnon” valossa. Vasta kun ulkoiseen vaatimukseen perustunut toiminta

on osa yksilön omaa minäkuva, motivaatio on Decin ja Ryanin itsemääräämisteorian mukaan täysin sisäistä. (Vasalampi 2017, s. 57) Yksinkertaistamisen vuoksi olen kuitenkin näissä tuloksissa jaotellut autonomiseen motivaatioon yhdistämäni teemat sisäisiksi motiiveiksi ja niiden ulkopuolelle jäävät teemat ulkoisiksi motiiveiksi.

4.2 Opinto-ohjaus lukiolaisten jatkosuunnitelmien apuna

Toisena tutkimuskysymyksenä tässä tutkimuksessa oli: ”Miten lukion opinto-ohjaus on auttanut lukiolaisia jatkosuunnitelmien jäsentämisessä?”

Eniten vastauksissa tuli ilmi se, että lukion opinto-ohjauksessa on saatu tietoa erilaisista koulutusvaihtoehdoista ja käytännön asioista kouluun hakemiseen, hakukriteereihin, korkeakoulun käytäntöihin, valintaperusteisiin ja tiedonhakuun liittyen. Nämä asiat näkyivät ainakin 17/23 lukiolaisen vastauksessa.

”Kaiken mitä olen tarvinnutkaan ikinä esim. mietintää eri paikoista ja miten jokin asia toimii.” (V6)

”Olen saanut hyvää tietoa esimerkiksi koulutusten pisterajoista ja valintaperusteista.” (V11)

Toiseksi eniten vastauksissa tuli ilmi se, että lukiolaiset kokivat saaneensa ohjausta myös henkilökohtaisella tasolla oman suunnan ja mielenkiinnon kohteiden sekä omien vahvuuksien löytämisessä. Useampi henkilö kertoi myös kokeneensa hyödyllisenä sen, että opinto-ohjauksessa on kerrottu myös väli vuoden mahdollisuuksista.

”Ollaa katsottu jatkokoulutusvaihtoehtoja ja mietitty mikä kiinnostaisi itseä sekä milloin olisi hyvä aika hakea sinne.” (V4)

”tunneilla olemme puhuneet väli vuoden mahdollisuuksista ja tutustuneet erilaisiin koulutuksiin” (V7)

Yksittäiset vastaukset liittyivät siihen, että opinto-ohjauksesta oli saatu rohkaisua vastaajan haavealalle hakeutumiseen, ja että siinä oli saatu realistista tietoa alalle pääsystä, mikä hyödytti toista vastaajaa.

”Olen pitänyt tärkeänä sitä, että kerrotaan realistisesti miten paljon kouluihin pääsee sisään ja miten.” (V14)

”Olen saanut rohkeutta asettaa tavoitteet yliopistoon, koska luulin eka etten ikinä olisi tarpeeksi fiksu sinne mutta minulla onkin mahdollisuudet.” (V17)

Lukion opinto-ohjaukselle oli määritelty opetussuunnitelmassa useita erilaisia tehtäviä ja tavoitteita. Näiden saatujen tulosten perusteella opinto-ohjaus on pääosin onnistunut ainakin opetussuunnitelmassa määritellyssä merkittävimmässä tehtävässään tarjota opiskelijalle valmiuksia suunnitella tulevaisuuttaan ja tehdä koulutukseensa liittyviä päätöksiä. Lisäksi tulosten mukaan opinto-ohjaus on antanut tietoa erilaisista mahdollisuuksista ja apua tiedonhankintaan sekä käytännöllisellä tasolla opintoihin liittyviin toimiin. Tavoitteista tuli esille myös se, että opinto-ohjaus on rohkaissut ja auttanut opiskelijaa löytämään omat vahvuutensa. Nämä ovat uudessa opetussuunnitelmassa määritellyjä opinto-ohjauksen tavoitteita ja sisältyvät myös aiemmin esiteltyihin hyvän ohjauksen kriteereihin. (Opetushallitus, 2019, s. 352)

Vastauksissa ei tullut ilmi sen tarkemmin, onko lukion opinto-ohjaus täyttänyt muita hyvän ohjauksen kriteereitä, esimerkiksi onko opinto-ohjaus ollut tasa-arvoista ja yhdenvertaista tai onko lukiolaisilla ollut mahdollisuuksia tutustua erilaisiin jatko-opiskelupaikkoihin tai työelämään käytännössä. (Opetushallitus, 2014)

4.3 Lukion opinto-ohjauksen kehityskohteita

Kolmantena ja viimeisenä tutkimuskysymyksenä oli: ”Mitä mahdollisia puutteita lukion opinto-ohjauksessa lukiolaisilla on?”

Vastaajilla oli keskimäärin hyvin positiivisia kokemuksia saamastaan opinto-ohjauksesta lukion aikana ja vain harvalla oli antaa siitä kritiikkiä. Kritiikki, mikä tuli ilmi kolmen vastaajan vastauksessa, liittyi siihen, että opinto-ohjauksessa ei olisi saatu tarpeeksi apua oman opintopolun löytämiseen. Lisäksi he olisivat kaivanneet tarkempaa tietoa tai enemmän vaihtoehtojen esittelyä.

”Eri vaihtoehtoja on käyty läpi. Kaikki on kuitenkin ollut aika itsenäistä, joten koen etten ole saanut tarpeeksi tietoa.” (V5)

”kaikki väylät tavat ja muut on kerrottu, mutta valitsemiseen ei ole annettua tarpeeksi apua” (V21)

”Mielestäni opinto-ohjauksessa voisi parantaa sitä, että opot ehdottelisivat omien kiinnostuksen kohteisiin liittyviä ammatteja enemmän.” (V23)

Yksittäisiä vastauksia tuli myös liittyen siihen, että opinto-ohjauksessa ei tulisi pyrkiä vaikuttamaan niin paljon opiskelijan omiin suunnitelmiin, eikä opiskelijaa tulisi painostaa tekemään päätöksiä tai hakemaan kouluun tai säilytellä tiedoilla tiettyyn koulutukseen sisälle pääsyn vaikeudesta. Jotkut opiskelijat myös mainitsivat, että opinto-ohjaus voisi olla kiinnostavampaa ja että siinä ei tulisi olla niin paljon pakollisia tehtäviä.

”-- parantaa pitäisi sitä että opinto ohjaaja ei pyrkisi vaikuttamaan oppilaan jatko-opintoihin.” (V16)

”-- Parantaa pitäisi, että ei painostettaisi nii paljon päättämään ja etenkin yläasteen omon tunneilla oli asenne, että jos et mene pitkäänmatikkaan tai kirjoita sitä tai opiskele luonnontieteitä ja saa niistä täydellisiä arvosanoja et tule pärjäämään tulevaisuudessa. Tämä puhe säikäytti minutkin sillä en ole kovin hyvä noissa aineissa ja sen vuoksi aina ajattelin, että minulla ei riitä sinne minne haluan mutta lukion opossa kuvani muuttui.” (V17)

”Opinto-ohjauksessa ei kuitenkaan tarvitsisi olla erillisiä tehtäviä joita pitäisi tehdä, koska jokaisella on omat suunnitelmat jne.” (V21)

Nämä tulokset ovat paljolti yhteneväisiä Suomen lukiolaisten liiton tekemässä selvityksessä esiteltyihin opinto-ohjauksen puutteisiin. Kuten selvityksessäkin, niin tässäkin muutamat opiskelijat kertoivat, että opinto-ohjauksessa ei olisi esitelty tarpeeksi erilaisia vaihtoehtoja. Selvityksessä tuli ilmi opintopolun käytön vähäisyys ensimmäisenä ja toisena lukiovuonna, mikä voi olla yhteydessä siihen, että tässäkin jotkut opiskelijat kokivat, ettei heillä ole tarpeeksi tietoa opiskeluun ja jatkokoulutukseen liittyvistä asioista. Aineistossa oli myös vastauksia, joissa opiskelijat kertoivat jo pitkään tienneensä, mitä haluavat opiskella tulevaisuudessa eivätkä he siten kokeneet hyötyä opinto-ohjauksesta, kuten oli myös Lukiolaisten liiton selvityksessäkin. (Suomen lukiolaisten liitto, 2017, s.80–82)

On huomattavaa, että tämä kritiikki, mitä lukiolaiset esittivät saamastaan opinto-ohjauksesta, on osittain ristiriidassa edelliseen tutkimuskysymykseen saatuihin vastauksiin siitä, miten opinto-ohjaus on auttanut lukiolaisia, mikä kertoo siitä, että opiskelijat kokevat saamansa avun eri tavoin. Kritiikkiä ilmeni vain muutaman henkilön vastauksissa, kun taas jotain positiivista mainittiin kaikissa vastauksissa. Joidenkin lukiolaisten kokemus oli se, etteivät he olisivatkaan saaneet tarpeeksi apua ja valmiuksia tulevaisuutensa suunnitteluun ja päätöksentekoon, mikä oli opinto-ohjaukselle opetussuunnitelmassa määritelty tehtävä. (Opetushallitus, 2019, s.352) Toisaalta joidenkin kokemus oli se, että nämä opinto-ohjauksen tehtävät olivat painostavia tai ”liian ohjailevia”. Jotkut kokivat, että opinto-ohjauksessa on ”painostettu” hakemaan kouluun, mutta toisaalta tuli ilmi, että opinto-ohjauksessa on puhuttu reilusti myös välivuodesta ja sen mahdollisuuksista.

5 POHDINTAA JA ARVIOINTIA

Tässä luvussa käyn vielä läpi päätelmiä, joita tein saaduista tutkimustuloksista. Lisäksi arvioin tutkimuksen onnistumista ja pohdin jatkotutkimusideoita, joita heräsi tämän tutkimuksen pohjalta.

5.1 *Päätelmät*

Tutkimuskysymyksiäni olivat: 1. ”Mitkä tekijät ohjaavat lukiolaisia koulutusvalinnoissa?”, 2. ”Miten lukion opinto-ohjaus on auttanut lukiolaisia jatkosuunnitelmien jäsentämisessä?” ja 3. ”Mitä mahdollisia puutteita lukion opinto-ohjauksessa lukiolaisilla on?”.

Tutkimuksen tavoitteena oli näiden tutkimuskysymysten pohjalta selvittää, millä perustein toisen vuoden lukiolaiset tekevät jatkokoulutusvalintojaan. Lisäksi tutkimuksessa haluttiin kuulla lukiolaisten ajatuksia heidän saamastaan opinto-ohjauksesta lukion aikana ja erityisesti siitä, miten se on auttanut heitä jatko-opintosuunnittelussa tai mitä kehitettävää siinä olisi heidän mielestään. Seuraavassa esittelen tuloksista tekemäni päätelmät tutkimuskysymyksittäin eriteltynä.

5.1.1 Sisäiset motiivit hallitsevat lukiolaisten koulutusvalintoja

Tutkimusaineistoni perusteella yleisimmin sisäiset motiivit ohjaavat toisen vuoden lukiolaisia heidän koulutusvalinnoissaan. Aineistossa valtaosa näistä lukiolaisista tekee päätöksensä koulutusvalintojensa suhteen oman mielenkiinnon tai kiinnostuksen pohjalta. Toiseksi eniten lukiolaisten päätöksiin vaikuttaa työn mielekkääksi, tärkeäksi tai palkitsevaksi kuvittelemisen. Yhtä

paljon painoarvoa aineistossa saivat harvemmin esiintyvät motiivit, jotka liittyivät omiin taipumuksiin tai kykyihin, alan työllisyystilanteeseen, palkkaan ja koulutuksen sijaintiin. Kolme jälkimmäistä ovat ulkoisia, konkreettisempia motiiveja. Myös työn työympäristö oli mainittuna yhtenä motiivina. Ulkoiset motiivit esiintyivät lähes poikkeuksetta jonkin/joidenkin sisäisten motiivien yhteydessä.

Näistä tuloksista voidaan päätellä, että sisäinen motivoituneisuus on merkittävää lukiolaisille omia koulutusvalintoja pohdittaessa. Se voi mahdollisesti johtaa siihen, että he ovat sinnikkäitä hakeutuessaan suunnitelmiansa mukaiseen koulutukseen. Voi myös olla, että sisäisten motiivien pohjalta tehdyt koulutusvalinnat saavat opiskelijat olemaan sitoutuneempia tai motivoituneempia uuteen koulutukseensa, kuten Deci ja Ryan itsemääräämisteoriassa esittivät (Vasalampi, 2017, 54). Tämä on tärkeää, jotta saataisiin ehkäistyä sitä, että lukiolaiset tekisivät ”virhevalintoja”, jotka voivat johtaa esimerkiksi koulutuksen keskeyttämiseen tai ongelmiin opintojen parissa. ”Väärät” valinnat siten pidentävät kouluttautumispolkua, mikä ei ole otollista yhteiskunnalle eikä välttämättä yksilölle itselleenkaan.

Toisaalta näiden tulosten kannalta on huomattavaa, että ulkoisia motiiveja, joita aineistosta sain esille, ei voida pitää vääränlaisina tai sisäisiä motiiveja jollain tapaa huonompina perusteina koulutusvalinnoille. Alan työllisyystilanne ja palkka, koulutuksen sijainti ja työn työympäristö ovat asioita, jotka ovat oleellisia, huomioonotettavia tekijöitä mietittäessä omaa tulevaisuutta työn ja kouluttautumisen sekä sen kannattavuuden kannalta. Ne yhdessä sisäisten motiivien kanssa voisivatkin johtaa edullisimpaan lopputulokseen. Mikäli tämä tutkimus olisi toteutettu lukion abiturienteilla, voi olla, että vastauksissa olisi tullut enemmän ilmi ulkoisiakin motiiveja, koska he ovat ehtineet miettimään tärkeää jatkokoulutukseen hakua enemmän myös käytännöllisten tekijöiden kannalta. Pelkät sisäiset motiivit voisivat ohjata koulutusvalinnan suuntaa, mutta ulkoiset motiivit voisivat olla päätösten ratkaisevia tekijöitä.

Näistä toisen vuoden lukiolaisista noin puolella oli selkeä jatkokoulutus suunnitelma, joten koko aineiston kannalta ei voida olettaa kovin tarkkaan pohdittuja perusteita suunnitelmille. Esimerkiksi heidän, joilla ei ole vielä minkäänlaisia jatko-opintosuunnitelmia, voi olla hankalaa vielä kertoa, mikä heitä motivoisi hakeutumaan johonkin tiettyyn koulutukseen. Jatkossa olisi

mielenkiintoista tutkia korkeakoulussa olevia opiskelijoita ja sitä, mitkä heidän motiivinsa ovat olleet silloiseen koulutukseen hakeutumisessa ja millainen on heidän senhetkinen tilanteensa; kuinka sitoutuneita he ovat opintoihinsa ja kuinka tyytyväisenä he kokevat valintansa ja opintonsa.

5.1.2 Lukion opinto-ohjaus on auttanut lukiolaisia monin eri tavoin

Tutkimustulosten mukaan lukion opinto-ohjaus on auttanut lukiolaisia eniten tuomalla tietoa erilaisista koulutusmahdollisuuksista ja tarjoamalla käytännön apua esimerkiksi siihen, mistä löytää tietoa koulutuksesta ja miten kouluun haetaan. Saadussa aineistossa se on myös auttanut joitain lukiolaisia omien mielenkiinnonkohteiden ja omien vahvuuksien löytämisessä ja rohkaissut tietyille alalle hakeutumiseen. Lisäksi joitain lukiolaisia on auttanut realistisen tiedon saaminen opinto-ohjauksessa ja se, että opinto-ohjauksessa on avattu myös välivuoden tarjoamia mahdollisuuksia.

Lukion opinto-ohjaus vaikuttaa tämän aineiston perusteella hyvin onnistuneelta kyseisessä lukiossa ja se on ollut vuoden 2019 opetussuunnitelman tavoitteiden ja hyvän ohjauksen kriteereiden mukaista. Kaikissa saaduissa vastauksissa mainittiin tapoja, joilla se on auttanut lukiolaista. Se, että valtaosalla lukiolaisista oli jonkinlainen suunnitelma jatko-opintoihin, oli myös positiivista nykyvaatimukseen nähden, kun opiskelijoilta vaaditaan aikaisempaa päätöksentekoa pidennetyn oppivelvollisuuden ja opiskelijavalintauudistuksen myötä kuten tämän tutkielman alussa olen esittänyt. Koska yhteiskunta yrittää tehostaa näillä uudistuksilla nuorten kouluttautumista ja nopeuttaa sitä, oli osaltaan yllättävää, että vastauksissa tuli ilmi myös se, että välivuodesta oli puhuttu avoimesti.

5.1.3 Opinto-ohjauksessa ei merkittäviä puutteita

Näiden tutkimustulosten perusteella huolta opinto-ohjauksen ajantasaisuudesta ja pätevyydestä ei synny. Vain harvoissa vastauksissa nousi esiin puutteita, joita opinto-ohjauksessa koettiin. Tämä kritiikki oli osittain ristiriidassa niihin vastauksiin, joissa kerrottiin, mitä apua opinto-ohjauksesta on ollut, mikä kertoo

lähinnä siitä, että opiskelijat ovat erilaisissa tilanteissa. Muutama lukiolainen kertoi nimittäin, että opinto-ohjaukselta olisi kaivattu enemmän erilaisten vaihtoehtojen esittelyä ja henkilökohtaista ohjausta omien intressien löytämiseen. Yksittäisiä kokemuksia oli siitä, että opinto-ohjauksen ei tulisi pyrkiä vaikuttamaan yksilön suunnitelmiin niin paljon, sen ei tulisi säilyttellä lukiolaisia reaalielämällä eikä myöskään painostaa lukiolaisia hakemaan kouluun. Lisäksi joku vastaajista koki, että opinto-ohjauksessa oppiaineena ei tulisi olla niin paljon pakollisia tehtäviä ja että se voisi olla kiinnostavampaa.

Tämän aineiston perusteella juuri ne lukiolaiset, joilla ei ole vielä jatkosuunnitelmia, kokevat, etteivät ole saaneet tarpeeksi henkilökohtaista ohjausta tai heillä ei ole tarpeeksi tietoa erilaisista vaihtoehdoista. Valtaosa vastaajista koki toisin, ja myös valtaosalla oli jokin selkeä jatko-opintosuunnitelma. Myöskin valtaosan motiivi tiettyyn jatkokoulutukseen hakeutumisesta perustui omaan mielenkiintoon.

Mielenkiinto voi olla syntynyt omien harrastusten tai kokemusten kautta, mutta siihen voitaisiin vaikuttaa myös opinto-ohjauksessa tutustumalla kattavasti erilaisiin vaihtoehtoihin ja vieraillemalla konkreettisesti erilaisissa koulutuspaikoissa ja kuulemalla kokemuksia eri alojen opiskelijoilta tai koulutuksesta valmistuneilta työntekijöiltä, jotka voivat myös vaikuttaa siihen, kuinka mielenkiintoisena lukiolaiset näkevät tietyn koulutuksen. Jotta opiskelijat saisivat tarpeeksi henkilökohtaista ohjausta, tulisi opinto-ohjauksessa olla tarpeeksi resursseja kartoittaa lukiolaisten opintosuunnitelmia sekä mahdollisia jatkosuunnitelmia ja pyrkiä olemaan ajoissa apuna, mikäli oman suunnan löytämisessä on vaikeuksia. Nämä ratkaisuehdotukset oli esitetty myös Suomen lukiolaisten liiton selvityksessä, jossa opinto-ohjauksesta annettiin samankaltaista palautetta. (Suomen lukiolaisten liitto, 2017, s. 103)

Muu kritiikki, mitä opinto-ohjauksesta ilmeni, oli muutamien yksittäisten henkilöiden kokemuksia, eikä varsinaisia selviä ongelmakohtia, joihin tulisi puuttua, ilmennyt.

5.2 Tutkimuksen arviointia

Tämän tutkimuksen tarkoituksena ei ollut arvostella tietyn opinto-ohjaajan toimintaa, mutta lukiolaisten vastaukset opinto-ohjauksesta saamastaan avusta ja sen mahdollisista puutteista perustuvat heidän kokemukseensa saamastaan opinto-ohjauksesta tässä tietyssä lukiossa. Opinto-ohjaus on oppiaine, ja opinto-ohjaajat luonnollisesti toimivat siinä opetussuunnitelman mukaisesti, mutta heidän tavoissaan voi olla eroja, ja myös lukiolaiset voivat kokea sen hyvin eri tavoin. Voi olla, että jossain toisessa lukiossa toteutettu tutkimus olisi tuonut erilaisia vastauksia näihin opinto-ohjausta käsitteleviin tutkimuskysymyksiin. Tätä aihetta voitaisiin tutkia laajemmin tekemällä opinto-ohjausta käsittelevä tutkimus useassa eri lukiossa eri puolilla Suomea.

Tutkimani lukiolaiset vastasivat haastattelulomakkeen kysymyksiin hyvin lyhyesti, muutamalla sanalla tai korkeintaan parilla virkkeellä. He täyttivät lomakkeen oppitunnin aikana, ja vaikka laitoimme ohjeistukseen arvioiduksi ajaksi noin 20 minuuttia, niin vastauksista tuli vaikutelma, että niiden pohtimiseen ei ollut käytetty niin paljon aikaa. Vastaukset olivat pituutensa lisäksi melko yksipuolisia, joten niitä ei välttämättä mietitty kovinkaan perusteellisesti. Tämä on vaikuttanut aineiston laatuun ja siihen, miten kattavia päätelmiä siitä on voitu johtaa. Aineistosta olisi voitu saada enemmän irti, mikäli tutkimusmenetelmänä olisi ollut esimerkiksi satunnaisotannalla toteutetut haastattelut, jolloin tutkittavat olisivat mahdollisesti kertoneet enemmän ja vapaammin ajatuksistaan ja kokemuksistaan. Tähän olisi kuitenkin kulunut enemmän aikaa ja tutkittavia olisi todennäköisesti ollut vaikeampaa saada osallistumaan tutkimukseen.

Tästä huolimatta nähdäkseni aineiston koko oli kuitenkin riittävä tässä tutkimuksessa vastaamaan tutkimuskysymyksiini. Tämän tutkimuksen tuloksia ei ole tarkoitus yleistää empiirisesti laajempaan joukkoon, kuten ei laadullisessa tutkimuksessa ole tarkoituksenakaan, vaan tutkimus on käytännössä tapaustutkimus, jossa ratkaisevia ovat aineistosta tehdyt tulkinnat. Tulkintojen yleistettävyyys perustuu tutkittaviin, ja sen kriteereinä on, että tutkittavilla on samankaltainen senhetkinen kokemusmaailma, heillä on tietoa tutkimusongelmasta ja he ovat kiinnostuneita tutkimuksesta. (Eskola & Suoranta, 1998). Näistä ainakin kaksi ensimmäistä toteutuu, sillä tutkituilla lukiolaisilla on kokemusta samasta opinto-ohjauksesta ja heillä on tietoa siitä. Kolmas kriteeri voitaisiin vahvistaa sillä perusteella, että tutkimukseen osallistuminen on ollut tutkittaville vapaaehtoista.

Laadullisen tutkimuksen arvioinnissa kyse on tutkimusprosessin luotettavuudesta, mikä tarkoittaa sitä, että tutkijan käsitteellistäminen ja tehdyt tulkinnat vastaavat tutkittavien käsityksiä (Eskola & Suoranta, 1998). Tutkimuksen luotettavuus perustuu tutkijaan ja hänen valintoihinsa. Tutkimustekstissä olen kuvannut ja perustellut tekemäni ratkaisut. Teoreettisen toistettavuuden periaatteen mukaan lukijan tulisi päätyä samoihin tuloksiin kuin tutkijan, ja uskon että tämä toteutuu tutkimuksessani. (Vilkkä, 2021)

LÄHTEET

- Eskola, J. & Suoranta, J. (1998). Johdatus laadulliseen tutkimukseen. Tampere: Vastapaino.
- Juhila, K. (2022) Teemoittelu. Teoksessa J. Vuori (toim.) *Laadullisen tutkimuksen verkkokäsikirja*. Tampere: Yhteiskuntatieteellinen tietoarkisto. <https://www.fsd.tuni.fi/fi/palvelut/menetelmaopetus> Viitattu 12.04.2022.
- Karhunen, H., Pekkarinen, T., Suhonen, T. & Virkola, T. (2022) Opiskelijavalintauudistuksen seurantatutkimuksen loppuraportti. VATT Muistio 67. Helsinki. <https://urn.fi/URN:ISBN:978-952-274-287-2>
- Opetushallitus (2014). Hyvän ohjauksen kriteerit. Informaatioaineistot. Helsinki: Group Oy.
- Opetushallitus (2019). Lukion opetussuunnitelman perusteet 2019. Helsinki. https://www.oph.fi/sites/default/files/documents/lukion_opetussuunnitelma
- Opetushallitus (2022). Perustietoa oppivelvollisuuden laajentamisesta. Viitattu 6.6.2022. <https://www.oph.fi/fi/kehittaminen/perustietoa-oppivelvollisuuden-laajentamisesta>
- Ryan, R. M. & Deci, E. L. (2000). Intrinsic and extrinsic motivations: classic definitions and new directions. *Contemporary Educational Psychology* 25(1), 54–67.
- Saaranen-Kauppinen, A. & Puusniekka, A. (2006). KvaliMOTV - Menetelmäopetuksen tietovaranto. Tampere: Yhteiskuntatieteellinen tietoarkisto. <https://www.fsd.tuni.fi/menetelmaopetus> (Viitattu 10.05.2022.)
- Salmela-Aro, K. & Nurmi, J-E. (2017). Mikä meitä liikuttaa: Motivaatiopsykologian perusteet. Jyväskylä: PS-kustannus.
- Suomen lukiolaisten liitto (2017). Rakas, kamala opo – lukiolaisten kokemuksia opinto-ohjauksesta. Suomen lukiolaisten liiton selvitys 2017. Suomen lukiolaisten liitto: Helsinki.

Suomen lukiolaisten liitto (2021). Korkeakoulujen opiskelijavalinnat.

<https://lukio.fi/lukiolaisopas/korkeakoulujen-opiskelijavalinnat/> (Viitattu 23.3.2022)

Tutkimuseettinen neuvottelukunta (2019). Ihmistieteiden eettisen ennakkoarvioinnin ohje. Tutkimuseettisen neuvottelukunnan julkaisuja 3/2019.

Vilka, H. (2021). Tutki ja kehitä. 5. päivitetty painos. Jyväskylä: PS-kustannus.

LIITTEET

Liite 1: Kyselylomake

Kyselylomake kandidaatintutkielmaan

Tämän tutkimuksen tarkoituksena on selvittää miten 2. vuoden lukio-opiskelijat suunnittelevat jatko-opintojaan ja millaisia kokemuksia lukiolaisilla on opinto-ohjauksesta osana urasuunnittelua. Olemme 3. vuoden elinikäisen oppimisen ja kasvatuksen opiskelijoita Tampereen yliopistosta ja keräämme aineistoa kandidaatintutkielmiamme varten.

Kysymykset ovat avoimia kysymyksiä ja vastaamiseen kuluu aikaa n. 20 minuuttia. Kyselyyn vastaaminen on vapaaehtoista ja vastaukset käsitellään anonyymisti, eli yksittäistä vastaajaa ei voida tunnistaa. Aineisto hävitetään kandidaatintutkielmien valmistuttua.

Huomioithan vastauksia kirjoittaessasi, että säilytät opettajien tai opinto-ohjaajien nimet anonyyminä.

Kiitos jo etukäteen vastauksestasi tutkimukseen! Mikäli tutkimuksesta herää kysymyksiä, voit ottaa yhteyttä julianna.alatalo@tuni.fi tai netta.puro@tuni.fi.

*Pakollinen

1. Kuvaile, millaisia jatko-opintosuunnitelmia sinulla on lukion jälkeiselle ajalle. *
2. Kuvaile, millaiset asiat vaikuttavat omaan koulutus-/ammatinvalintaasi? Jos olet jo valinnut tulevan koulutusasi, niin miksi haet juuri siihen? *
3. Millaista apua jatko-opintojen suunnitteluun olet saanut lukion opinto-ohjauksesta? *
4. Millaisia asioita mielestäsi opinto-ohjauksessa on pidetty tärkeinä? Millaisia asioita opinto-ohjauksessa tulisi mielestäsi parantaa? *

5. Vastauksiani saa käyttää kahdessa mainitussa kandidaatintutkielmassa *

Merkitse vain yksi soikio.

Kyllä

Ei

6. Suostun henkilötietojeni käsittelyyn *

Tietosuojailmoitus: [https://tuni-](https://tuni-my.sharepoint.com/:b:/g/personal/julianna_alatalo_tuni_fi/EdDu60hCEBVPpAy5gVtuqJUBYvxsVXtgXQbS6KU5BCEcFQ?e=FNcRb3)

[my.sharepoint.com/:b:/g/personal/julianna_alatalo_tuni_fi/EdDu60hCEBVPpAy5gVtuqJUBYvxsVXtgXQbS6KU5BCEcFQ?e=FNcRb3](https://tuni-my.sharepoint.com/:b:/g/personal/julianna_alatalo_tuni_fi/EdDu60hCEBVPpAy5gVtuqJUBYvxsVXtgXQbS6KU5BCEcFQ?e=FNcRb3)

Merkitse vain yksi soikio.

Kyllä

Ei

Google ei ole luonut tai hyväksynyt tätä sisältöä.